

QÜESTIONS TEOLÒGIQUES 18

La doctrina social de l'Església
i el papa Francesc.

Ser cristians i ciutadants
en temps de crisi

Jornades d'Ètica i Món contemporani

Facultat de Teologia de Catalunya

10 i 11 de febrer de 2014

Barcelona 2015

© Facultat de Teologia de Catalunya
C/ Diputació, 231 - 08007 Barcelona

ISBN: 978-84-944840-1-8
Dipòsit Legal: B-27081-2015

Maquetació i impressió: I. G. Santa Eulàlia
Carrer de Sant Joan Bosco, 10 - 08187 Santa Eulàlia de Ronçana

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
Departament de Governació i Relacions Institucionals

Índex

1. Paraules de benvinguda	9
Cardenal Arquebisbe de Barcelona, Lluís Martínez Sistach	
2. Presentació	13
Domènec Valls	
3. Els vint anys del Seminari de Doctrina i Acció Social de l'Església (SEDASE)	33
Dr. Antoni Babra	
4. Ser cristià i ciutadà. La DSE en temps de crisi, segons el Papa Francesc	37
Antoni Babra	
5. Doctrina Social de l'Església i Empresa	47
Eusebi Cima	
6. Treball i Sindicat	57
Rafael Hinojosa	
7. Pobresa a les ciutats	63
Jaume Castro	
8. La Doctrina Social de l'Església en el magisteri del Papa Francesc	71
Joan Costa	

9. La Doctrina social de l'Església en el magisteri del Papa Francesc des de la Perspectiva de l'Escola	97
Enric Puig, SJ	
10. Doctrina Social de l'Església i Mitjans de Comunicació	107
Ramon Ollé	
11. Llibertat Religiosa	117
Enric Vendrell	
12. Epíleg	123
Armand Puig	
ANNEX. Antologia de textos del magisteri social del Papa Francesc	127
Concepció Huerta	

Paraules de benvinguda

Mons. Lluís Martínez Sistach,
Cardenal Arquebisbe de Barcelona

Em plau molt participar en aquestes Jornades d'Ètica i Món Contemporani que organitza la nostra estimada Facultat de Teologia de Catalunya per mitjà del Seminari de Doctrina i Acció Social de l'Església del Departament de Teologia Moral.

Aquestes Jornades estan dedicades a la Doctrina Social de l'Església i el Papa Francesc, concretant-ho més, en ser cristians i ciutadans en temps de crisi. Les paraules, gestos i l'estil del nostre Papa Francesc respiren un amor i valoració de la pobresa evangèlica que aplanava els camins per a construir una societat més justa on entenguem i realitzem el pla de Déu creador, que ha volgut que la creació estigui al servei de tots els homes i dones de la humanitat de tots els temps. Tots recordem les paraules del Papa Francesc en l'inici del seu pontificat: «Vull una Església pobra per als pobres».

En l'exhortació apostòlica *Evangelii gaudium*, de 24 de novembre de 2013 —un document seu i programàtic del seu servei a l'Església i que desitja que ho sigui per a tots els estaments eclesials— inclou en el capítol quart aquest tema: “La dimensió social de l'evangelització”. I motiva perquè inclou

aquesta temàtica en el contingut del document programàtic centrat en la reforma de l'Església en clau d'evangelització. El Papa afirma que desitja «compartir les seves inquietuds respecte de la dimensió social de l'evangelització precisament perquè, si aquesta dimensió no està degudament explicitada, sempre hi ha el risc de desfigurar el sentit autèntic i integral que té la missió evangelitzadora» (N. 176).

La doctrina social de l'Església inclou la justícia i també la caritat. Aquestes dues virtuts van sempre juntes i es complementen. Com sabeu, i Francesc ens ho recorda, «el servei de la caritat és també una dimensió constitutiva de la missió de l'Església i expressió irrenunciable de la seva pròpia essència. Així com l'Església és missionera per naturalesa, també brolla ineludiblement d'aquesta naturalesa la caritat efectiva amb el pròisme, la compassió que comprèn, assisteix i promou» (N. 179).

En temps de crisi econòmica com la que estem vivint des de fa uns anys, cal que donem a conèixer els continguts de la Doctrina Social de l'Església per tal que sigui una alternativa a les possibles solucions que es trobin per sortir de la crisi i evitar entrar més endavant en una altra de similar. Ens cal valorar molt aquests principis que sorgeixen dels principis naturals que trobem a la nostra pròpia naturalesa humana i en la mateixa creació. D'una autèntica antropologia en podem treure conseqüències molt importants per a trobar camins de fraternitat, justícia i solidaritat.

A la vegada ser cristians en moments de crisi ens demana compartir tot el que tenim, no solament allò que ens sobra, sinó també allò que necessitem, perquè segurament que hi ha molts germans nostres —persones i famílies— que tenen molt

poc o fins i tot no tenen res. La Doctrina Social de l'Església que sorgeix de l'Evangelí, ens fa veure els homes i les dones com a imatges de Déu, creats a la seva semblança i que per voluntat divina; no podem separar l'amor a Déu de l'amor a les persones, perquè tot el que fem o tot el que deixem de fer a un germà nostre, sigui qui sigui, ho fem o ho deixem de fer a Déu.

I em plau dir que això els cristians i l'Església ho estem vivint força en aquest temps de crisi. Càritas diocesana i Càritas parroquials i moltíssimes persones i moltes realitats d'Església, estem realitzant uns preuats serveis per ajudar les persones i famílies que sofreixen les greus conseqüències de la crisi econòmica.

Donem-ne gràcies a Déu perquè ens ha donat un cor de carn que es commou i es fa solidari envers els germans necessitats, imitant al bon samarità i especialment a Jesús Bon Pastor que va passar pel món fent el bé.

Francesc ens diu que «una fe autèntica —que mai es còmoda i individualista— implica sempre un profund desig de canviar el món, de transmetre valors, de deixar quelcom millor després del nostre pas per la terra» (N. 183).

Presentació

Domènec Valls

Facultat de Teologia de Catalunya

Introducció

Com va essent habitual, també enguany la Facultat de Teologia de Catalunya i, en el seu si, el Seminari de Doctrina i Acció Social de l'Església, han organitzat les Jornades d'Ètica i Món Contemporani en el marc de l'Aula Magna de la Facultat els dies 10 i 11 de febrer de 2014.

L'edició de l'any 2014 ha estat pensada a partir dels impulsos renovadors que el Papa Francesc està donant a la presència dels cristians en el món d'avui i, més en concret, de les seves aportacions en el camp de la doctrina social. Ho expressava molt bé un fragment d'*Evangelii Gaudium* citat en el díptic de presentació de les Jornades: «Una autèntica fe —que mai no és còmoda i individualista— sempre implica un profund desig de canviar el món, de transmetre valors, de deixar quelcom millor darrere el nostre pas per la terra. Estimem aquest magnífic planeta on Déu ens ha posat, i estimem la humanitat que l'habita, amb tots els seus drames i cansaments, amb els seus anhels i esperances, amb els seus valors i fragilitats».

PRIMERA SESSIÓ

Paraules inaugurals del senyor Arquebisbe de Barcelona

El primer dia, les Jornades van ser presidides pel Cardenal Lluís Martínez Sistach, Arquebisbe de Barcelona i Gran Canceller de la Facultat de Teologia de Catalunya, que va fer el discurs inaugural

El Cardenal de Barcelona va situar les Jornades en el marc d'algunes de les idees clau del Papa Francesc: la predilecció pels pobres en els quals hi veiem la presència de Crist, el desig d'una Església pobra i per als pobres, la dimensió social que ha de tenir sempre l'Evangelització, la necessitat de conjuntar justícia i caritat concretes, l'aportació que la Doctrina Social de l'Església pot fer al nostre món.

Va afirmar també que l'Església ja està fent una tasca valuosa i samaritana envers els germans necessitats, imitant el Bon Pastor. I acabà destacant unes paraules de *Evangelii Gaudium*, que són un esperó: *Una fe autèntica —que mai no és còmoda i individualista— implica sempre un profund desig de canviar el món, de transmetre valors, de deixar quelcom millor després del nostre pas per la terra.*

Els vint anys del Seminari de Doctrina i Acció Social de l'Església (SEDASE)

Seguidament, prengué la paraula el Doctor Antoni Babra, Director del Seminari de Doctrina i Acció Social de l'Església i professor de Moral de la Facultat de Teologia de Catalunya.

La seva intervenció va fer memòria dels vint anys de vida del SEDASE, vinculat al Departament de Moral de la Facultat de Teologia de Catalunya. Féu esment d'algunes persones que li

han donat vida i continuïtat, destacant la figura del seu fundador, el professor Mn. Antoni M. Oriol Tataret. Des de llavors el Seminari ha dut a terme una notable tasca d'aprofundiment en els continguts de la Doctrina Social de l'Església i en la necessitat de posar-los en pràctica en les diverses circumstàncies de la realitat social. Les cent setanta-cinc sessions de treball dutes a terme fins al present en són un bon testimoniatge.

Primera ponència: Ser cristià i ciutadà. La Doctrina Social de l'Església en temps de crisi, segons el Papa Francesc

El mateix Doctor Antoni Babra continuà amb l'ús de la paraula per abordar aquesta primera ponència.

Inicià l'exposició fent referència al *catolicisme social* del segle XIX que es preocupà ja de la *qüestió social*, realitat que continua essent ben present en la nostra època amb tota la seva inhumanitat. Aquest moviment pretenia que els cristians fossin a la vegada uns bons ciutadans. El cristianisme aporta motivacions per a la col·laboració ciutadana, el diàleg, el bé comú.

A continuació va destacar que el Papa Francesc es col·loca francament en aquesta perspectiva i desitja que el cristianisme irradï i impregni la cultura. Afirmà que d'això se'n pot dir *humanisme cristià cívic*, un humanisme que no té solament en compte drets i deures, sinó relacions de gratuïtat i misericòrdia, de manera que el compromís per la justícia en el món tingui un valor teològic i salvífic.

El Doctor Babra prosseguí fent referència al fet que avui s'ha de ser ciutadà i cristià *en temps de crisi*. Això implica la necessitat fortament remarcada pel Papa Francesc de ser ciuta-

dans responsables que es plantegen què poden fer en la situació social, política i econòmica en què es troben, que creen vincles al seu entorn. Malgrat tot, cal reconèixer —en sintonia amb els darrers Papes— que en les comunitats cristianes hi són presents la manca de discerniment social, la responsabilitat en greus formes d'injustícia, una crisi del compromís comunitari, el desconeixement de la Doctrina Social de l'Església.

Seguidament, el ponent féu notar que la Doctrina Social de l'Església no té el paper conservador de considerar la religió com a principi de garantia i sosteniment de l'*statu quo* social, sinó que ha de ser un element que faci possible la fermentació de l'Evangeli en la massa de la societat. El pensament i l'acció dels cristians, guiats per la llum de la fe i de la raó, han d'anar per la mateixa línia: aportar, a la construcció del *sentiment col·lectiu* de ciutadans, diàleg, acords, inclusió. La ciutadania cristiana aporta la vivència de les virtuts morals i cíviques i el compromís històric d'intervenir en la vida pública, amb la consciència que col·laboren en el pla de Déu, que vol unes relacions cíviques autènticament humanes i fraternes.

El Doctor Antoni Babra va finalitzar la seva intervenció fent veure que la religió cristiana demana el seu lloc en la vida pública sense avergonyir-se i sense fonamentalismes impositiu, perquè —citant *Evangelii Gaudium*— està convençuda que *la presència de Déu acompanya la vida dels ciutadans, promovent la solidaritat, la fraternitat, el desig de bé, de veritat, de sinceritat, de justícia.*

La taula rodona

Seguidament es va iniciar una taula rodona, moderada pel Cap del Departament de Teologia Moral de la Facultat de

Teologia de Catalunya, el P. Domènec Valls, en la qual es van poder sentir les aportacions de cristians experts i compromesos en diversos àmbits de la vida social.

Economia i empresa

En concret, el Sr. Eusebi Cima, President de la FEPIME, va abordar la presència i les actituds cristianes en el món de l'economia i de l'empresa, especialment les petites i mitjanes, les microempreses i els autònoms. Plantejà dues qüestions que estan a la base de les seves reflexions: si les empreses poden aplicar la Doctrina Social de l'Església i sobreviure, en el context actual; i com ha d'aplicar un empresari aquesta doctrina a la seva empresa. En el fons són dues preguntes que afecten la persona de l'empresari i la seva activitat, amb el benentès que ell mateix té un marge d'actuació limitat per múltiples condicionaments.

L'Església té una visió positiva de la realitat econòmica —proseguí el Sr. Cima— sempre que estigui orientada a la millora social, al progrés i al benestar. El mercat, en efecte, és un bé necessari per al creixement econòmic, que necessita, però, més que control, visibilitat social i atenció a les normes ètiques. La falta d'aquestes característiques han portat a la desregulació dels mercats i, consegüentment a l'actual crisi econòmica. Els valors del cristianisme i els principis ètics són imprescindibles en el món econòmic, si es vol que sigui una realitat autènticament humana i humanitzadora, i, en aquests moments, massa sovint no són presents en la vida econòmica: rendibilitats extralimitades, prioritització de les rendes del capital per sobre del benestar dels treballadors, valoració dels elements especulatiu per damunt del productiu, hipertròfia del poder financer.

El ponent va ressaltar, també, que els Estats no controlen ni regulen adequadament els mercats ni fan prou polítiques de redistribució de la renda. En realitat, els Estats no afavoreixen el bé comú en la mesura que no tenen cura del benestar, el desenvolupament i la seguretat de tots els seus ciutadans.

A continuació, el Sr. Cima va fer veure que els ciutadans, al seu torn, tenen l'obligació moral de contribuir amb les seves aportacions a la bona marxa d'un Estat que vetlli pel bé comú. La ciutadania està cridada ben prioritàriament a aportar a la societat complexa en què viu la recuperació urgent de conductes ètiques que facin inviables les pràctiques immorals dels mercats financers.

Després de la seva exposició, el Senyor Eusebi Cima va apuntar uns punts per al debat posterior: 1. No hi ha economia sense una antropologia que la precedeixi i la condicioni; 2. No és viable una economia sense una base ètica cristiana; 3. El capitalisme només es justifica per la seves capacitats de generar riquesa i distribuir-la d'una manera justa; 4. La propietat privada es justifica només en funció de la seva rendibilitat social; 5. El bé comú s'ha de basar en el principi de solidaritat; 6. Cada cristià ha de ser ciutadà amb tots els seus drets i deures, i participar en l'administració de la societat.

Finalment, va donar resposta a les dues preguntes amb què iniciava la seva exposició dient que una empresa només pot ser viable si actua èticament, i que un empresari ha d'aplicar la Doctrina Social de l'Església en la seva empresa establint uns salaris justos d'acord amb els convenis col·lectius, complint els deures impositius i practicant la solidaritat en la destinació dels beneficis.

Treball i sindicat

El Sr. Rafael Hinojosa, expresident del Consell de Treball Econòmic i Social de Catalunya, va iniciar el tema del món del treball i dels sindicats posant en relleu les escandaloses taxes d'atur que pateix la nostra societat, especialment greus pel que fa als joves. El treball és, doncs, un bé escàs i necessària la col·laboració de tots els estaments socials i polítics per donar-li resposta.

Segons l'aportació del Sr. Hinojosa, aquesta resposta passa pel creixement econòmic, tot i que no sempre genera ocupació; per una política salarial que permeti una major demanda i, en conseqüència, més producció; per la recerca de nous camps de treball; per una major responsabilització i formació de les persones que busquen treball; per la creació d'empreses i l'afavoriment de la seva consolidació; per un repartiment del treball de manera que arribi al màxim nombre de persones.

A continuació, va parlar dels sindicats fent notar que són institucions d'utilitat pública per defensar els drets dels treballadors davant dels poders econòmics i polítics; valorà que han col·laborat a l'estabilitat i la pau social; va exposar el paper i les competències dels *comitès sindicals*, que són instruments útils per regular les relacions laborals en les empreses; va valorar la importància dels *convenis col·lectius*, que són els grans instruments de les relacions entre les empreses i els treballadors; i féu notar les problemàtiques que afecten aquestes dues últimes institucions

Finalment, l'exposició del Sr. Hinojosa va entrar a assenyalar aspectes millorables dels actuals sindicats: el fet que els representants sindicals no trobin suport en les bases; la baixa

afiliació; la manca d'un sistema de finançament transparent que porta a conxorxes indesitjables amb els poders polítics, dels quals reben una part important dels seus recursos econòmics; la burocratització promoguda per representants que esdevenen funcionaris allunyats de les bases.

Pobresa a les ciutats

El Sr. Jaume Castro, de la comunitat de Sant Egidi, abordà la qüestió de la pobresa a les ciutats. Va començar fent notar que la crisi actual i l'impuls del Papa Francesc han posat en relleu aquest tema. Unes breus dades estadístiques sobre la pobresa en el nostre entorn proper van mostrar que es tracta d'un problema greu i extens.

Seguidament, el Sr. Castro va palesar la necessitat de sentir-nos interpel·lats, commocionats, pel clam dels pobres, tal com insta a fer-ho el Papa actual. Va reconèixer la presència de molts ciutadans que es mobilitzen solidàriament, que construeixen ponts envers els exclosos, que estableixen nous vincles d'amistat i solidaritat. En realitat, la relació amb els pobres és un autèntic termòmetre de la humanitat d'una societat i un estímul poderós per somiar i treballar per un món més humà. El Papa Francesc considera íntimament units l'Evangelí i els pobres: són ells els destinataris privilegiats de l'Evangelí, són ells els que ens poden ajudar en la transformació missionera de l'Església, és en ells on trobem el mateix Crist.

Per trobar els pobres —continuà— hem de sortir dels nostres esquemes i costums, com ens indica el Papa Francesc, hem de posar el dolor d'homes i dones en el centre de l'interès general lluitant contra la cultura del descart. L'Església ha de fer real l'opció preferencial pels pobres de què parla, descobrint Crist en ells, fent nostres les seves causes, essent amics

seus i escoltant-los i aprenent d'ells. Els cristians hem de veure en els pobres els *germans petits de Jesús*, els hem de tractar com a autèntics germans nostres, ens hi hem d'acostar fins a estar cos a cos amb ells, més enllà dels compromisos institucionals o organitzatius.

I acabà dient que, fent tot això, els cristians donaran ànima a la ciutat, la faran lloc de convivència i humanitat, obriran el cor dels homes i les dones a l'Evangelí.

Diàleg entre els ponents i cloenda de la primera jornada

Després d'una pausa en què es van recollir les interpel·lacions i qüestions proposades per escrit pels assistents a la jornada als membres de la taula, aquests últims van aportar els oportuns matisos i aclariments. Unes paraules conclusives del Sr. Cardenal van cloure aquesta primera sessió de les Jornades.

SEGONA SESSIÓ

L'endemà, presidí la jornada el Doctor Armand Puig, Degà President de la Facultat de Teologia de Catalunya, el qual en féu una breu presentació. Tot seguit, va donar la paraula al Doctor Joan Costa, professor del Departament de Moral de l'esmentada Facultat.

Segona ponència: La Doctrina Social de l'Església en el magisteri del Papa Francesc

El Dr. Costa inicià la seva ponència remarcant que el Papa Francesc en el seu breu període en la Seu de Pere ha parlat molt i ha donat signes eloqüents de la necessitat que la fe

s'impliqui en la construcció del món. Posar-ho en relleu és l'objectiu de la seva aportació.

El primer document a què fa referència és l'encíclica *Lumen Fidei* en el seu capítol quart on extreu conseqüències de la fe per a la vida social. De fet, el mateix títol de capítol ja posa sobre aquesta pista: *Déu prepara una ciutat per a ells*. I el Papa expressa que el pla de Déu és que preparem amb Ell un lloc on cadascú pugui -conviure amb els altres. De fet, la fe cristiana porta annexat indissolublement l'amor, que es posa al servei de la justícia, del dret, de la pau, del bé comú.

Seguint encara amb el pensament de *Lumen Fidei*, el ponent destacà les sis vies que el Papa assenyala com els camins de construcció d'aquesta societat: 1. Il·luminant el sentit de la família i de l'amor; 2. Amarant de fraternitat les relacions socials on cada home i cada dona tenen la dignitat de fills de Déu; 3. Respectant la naturalesa, sabent-ne llegir el missatge i cuidant-la; 4. Identificant formes justes de govern; 5. Afirmitant la possibilitat sempre oberta del perdó; 6. Oferint un sentit al sofriment, donant confort i fent-nos recordar els sofriments del món. El Papa Francesc, finalment, afirma que les virtuts de la fe, l'esperança i l'amor fan que no caiguem en la idolatria dels déus d'aquest món, visquem en l'esperança dels béns definitius, tot construint dia a dia el món present.

A continuació, el ponent va presentar les aportacions del Papa Francesc en el seu discurs a Lampedusa, on, en el seu viatge vers Europa, havien mort un gran nombre d'immigrants. El Sant Pare volia despertar les nostres consciències adormides amb la pregunta que Déu fa a Caín: *On és el teu germà?*. El pecat fa que vegem l'altre no com un germà a qui estimar, sinó com algú que ens destorba. I llavors no sabem oferir comprensió, acolliment, solidaritat. Massa sovint hem perdut,

fins i tot, el sentit de la responsabilitat fraterna, ja no sabem plorar per la situació del sofriment del proïsme i preferim seguir instal·lats en la nostra cultura del benestar i en la globalització de la indiferència.

Finalment, el Dr. Joan Costa es va referir a l'exhortació apostòlica *-Evangelii Gaudium*, document programàtic del pontificat del Papa Francesc. Insisteix en l'íntima connexió que hi ha entre l'evangelització i la promoció humana, en el fet que una fe autèntica mai no és còmoda ni individualista, sinó que inclou un desig profund de millorar el nostre món a la llum de la Doctrina Social de l'Església no solament en l'àmbit individual, sinó fent que la vida social sigui un espai de fraternitat, de justícia, de pau i de dignitat per a tots.

En un dels punts més importants de l'exhortació apostòlica —va continuar el Dr. Costa— el Papa assenyala cinc verbs que han de fer explícit aquest amor: primerejar, involucrar-se, acompanyar, fructificar i festejar. I remarca amb insistència la importància i seriositat de la crida a la misericòrdia, que, d'altra banda i malgrat la seva senzillesa i claredat, ens costa tant de fer nostra.

El ponent va passar després a destacar alguns dels ensenyaments del capítol quart d'*Evangelii Gaudium*, que volen incidir en la situació actual: 1. la dignitat humana, que fa que sigui sempre sagrat i inviolable; 2. La centralitat de l'opció preferencial pels pobres, com a categoria teològica que mai no pot oblidar-se; 3. La solidaritat i el destí universal dels béns, amb les implicacions en el tema de la propietat privada; 4. Un desenvolupament integral i solidari de tot l'home, de tots els homes i de tots els pobles; 5. El bé comú que implica tenir en compte que el temps és superior a l'espai, que la unitat preval sobre el conflicte, que la realitat és més important que la idea,

i que el tot és superior a la part i més que la seva suma. També va fer notar el ponent que el Papa proposa com a model de societat no l'esfera, sinó el poliedre que respecta les característiques originals de cada part i remarca que el diàleg a tots els nivells és el nou nom de la pau.

Seguidament, el Dr. Joan Costa va reprendre de nou els ensenyaments del capítol segon de l'exhortació apostòlica. Segons ell, el Papa denuncia un profund error antropològic en la concepció de l'actual societat: no reconèixer la dignitat de la persona humana, mereixedora de respecte per si mateixa, sinó tractar-la com un bé de consum que es pot *descartar* o com un simple consumidor.

D'aquest punt de partença, el Papa —ens va mostrar el ponent— n'extreu unes conseqüències clares, exigents i urgents pel que fa a l'economia: 1. *No a una economia de l'exclusió i de la desigualtat!* perquè és una economia que mata, rebutja persones i crea excedents humans que no compten; en definitiva, un refús del liberalisme econòmic que globalitza la indiferència; 2. *No a la idolatria del diner!*, que nega la primacia de l'ésser humà i el dret del control dels Estats amb vista al bé comú; 3. *No a un diner que governa en comptes de servir!*, oblidant els principis ètics en l'economia; 4. *No a la desigualtat que genera violència!*, perquè l'actual sistema social i econòmic és font inesgotable de dissolució i mort.

El Dr. Joan Costa féu notar que el Papa no limita al món econòmic la necessitat d'humanització, sinó que la fe ha d'estendre aquesta humanització a àmbits tan sensibles com la cultura, marcada pel subjectivisme o l'imperialisme cultural, la família, assetjada per l'individualisme.

Va posar en relleu, el ponent, les temptacions que, segons el Papa Francesc, dificulten o impedeixen la construcció d'una